

Dnr. K895.57.214
Inkom till kansliet
2002.05.15

SKALLSJÖ-KOMMUNALHUS

**en fallstudie om bevarande och återvinning
inom ramen för
Bebyggelse i ekologiskt perspektiv**

av

Joanna Pierre

Sven Olof Ahlberg

Liselott Andersson

**Handledare: Karin Arvastson
Institutionen för miljövetenskap och kulturvård
Göteborgs Universitet, 1997**

Förord

I samband med denna uppsats har vi kommit i kontakt med ett flertal personer som på något sätt haft anknytning till Skallsjö kommunalhus i Floda. Vi har genomgående fått ett positivt bemötande och vill på detta sätt rikta ett tack till alla inblandade.

Innehållsförteckning

Inledning	3
Byggnadens historik	4
Byggnadens utseende	6
Ärendegången	7
Aktörer i kommunalhusdebatten	9
Moderater och socialdemokrater	9
Övriga partier i opposition	10
Köpmannaföreningen	10
Skallsjö hembygdsförening	10
Älvsborgs länsmuseum	11
Aktionsgruppen Levande Centrum i Floda	11
Föreningen Kommunhuset i Floda	11
Föräldrarna på Backsippans förskola	11
Barn och vuxna på Centralskolan	11
Privatpersoner	12
Anmärkningsvärda händelser	12
Yttrande från Älvsborgs länsmuseum	12
Diskussion	13
Dokumentation av byggnaden	13
Diskussion	14
Rivningen	14
Diskussion	15
Kommentarer	16
Källförteckning	18

Inledning

Detta arbete är en delkurs omfattande tre poäng inom ramen för kursen Bebyggelse i ekologiskt perspektiv, Institutionen för miljövetenskap och kulturvård, Göteborgs universitet.

Uppsatsen syftar till att klargöra skeenden och begrepp rörande bevarande och återvinning av byggnader. I detta fall har rivningen av det före detta kommunalhuset i Floda använts som fallstudie. Tonvikten har lagts vid de begrepp som förekommit i den politiska debatten, de politiska beslut som fattats i ärendet samt diskussionerna i den offentliga opinionen.

De aktuella frågeställningarna har varit:

Vad var orsaken till att frågan om rivning väcktes?

Hur motiverades bevarande och rivning?

Vilka var aktörerna och vad var deras ståndpunkt i frågan?

Hur reagerade allmänheten? Diskussioner i tidningar, i Floda etc.

Hur definierades och användes begreppen av de inblandade? Vilka likheter respektive olikheter fanns?

Hur såg upphandlingsdirektiven för rivningen ut?

Preciserades vad som innefattades i beslutet att vid rivning ta "största möjliga ekologisk hänsyn"?

Hur såg kommunens detaljplanering ut?

Hur ser ärendegången ut tidsmässigt?

För att förstå bakgrunden till de politiska besluten har en genomgång gjorts av Lerums kommuns arkiv och diarie. Detta material kompletterades med intervjuer av tjänstemän, politiker och representanter för intresseorganisationer i Floda. Fallstudien är uppdelad i två huvudteman. Första delen behandlar utgångsläget där byggnadens historik och de olika aktörernas argument och ståndpunkter redovisas. Sedan följer en genomgång av beslutsgången i ärendet. Andra delen tar upp tre händelser vilka belyses lite närmre.

- Yttrande från Älvsborgs Länsmuseum

- Beslut om dokumentation innan rivning

- Genomförandet av rivningen

Uppsatsen avslutas med en övergripande kommentar.

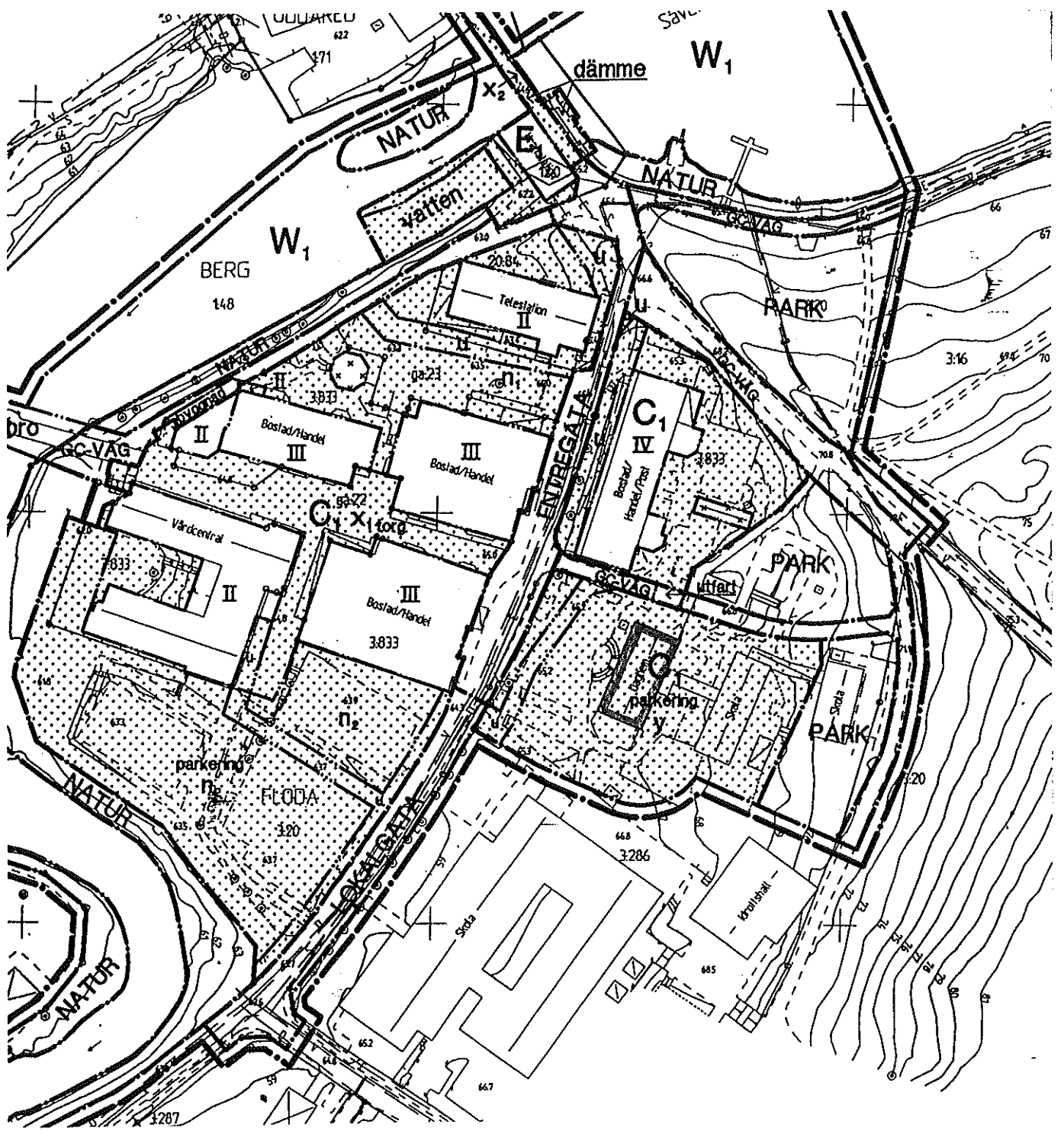
Byggnadens historik

Under 1930-talet koncentrerades samhällets centrum till området vid stationshuset. Kommunen växte snabbt och tankar om att bygga ett kommunalhus i centrum började ta form. Efter år av förhandlingar kunde köpekontraktet på tomten Floda 3:20 skrivas under i mars 1940. En byggnadskommitté tillsattes åkte på studieresor till Surte och Landvetter för att där studera kommunalhusen. Till arkitekt utsågs Erik Holmdal, Floda, som länge varit kommunens konsult i byggnadsfrågor. Såväl byggmästare som entreprenörer och arbetare hade lokal anknytning. Den 23 januari 1943 invigdes Skallsjö kommunalhus av länets nye landshövding Wilhelm Lundvik och Skallsjö kommunfullmäktiges ordförande Rurik Holm.

Under de följande 26 åren användes byggnaden för i huvudsak kommunala ändamål. Så småningom fick även Försäkringskassan kontor här. Invändigt skedde förändringar allt efter verksamheten krävde större utrymme och 1949 gjordes en större interiör ombyggnad. Den 1 januari 1969 trädde den stora kommunblocksreformen i kraft. Den medförde att Skallsjö, Stora Lundby och Lerums kommuner slogs ihop och bildade Lerums kommun. Förvaltningen förlades samtidigt till kommunalhuset i Lerum och Skallsjö kommunalhus miste då sin funktion.

Floda expanderade kraftigt under denna period och barnomsorgen behövde större lokaler. Detta var anledningen till att kommunalhuset från 1971 kom att fungera som daghem. Två paviljonger på tomten hade redan tagits i anspråk som lekskola och i mitten av 70-talet byggdes kommunalhuset om för att passa sin nya funktion. Pastorsexpeditionen var under en tid inrymd i en del av byggnaden liksom Vägföreningens och Hembygdsföreningens arkiv. Fram till 1996 inrymde det forna kommunalhuset en betydande del av barnomsorgen i Floda. (Texten baseras på efterforskning av Jan Vasell)

På följande sida finns ett utdrag ur den nu gällande detaljplanen över det aktuella området i Floda centrum.

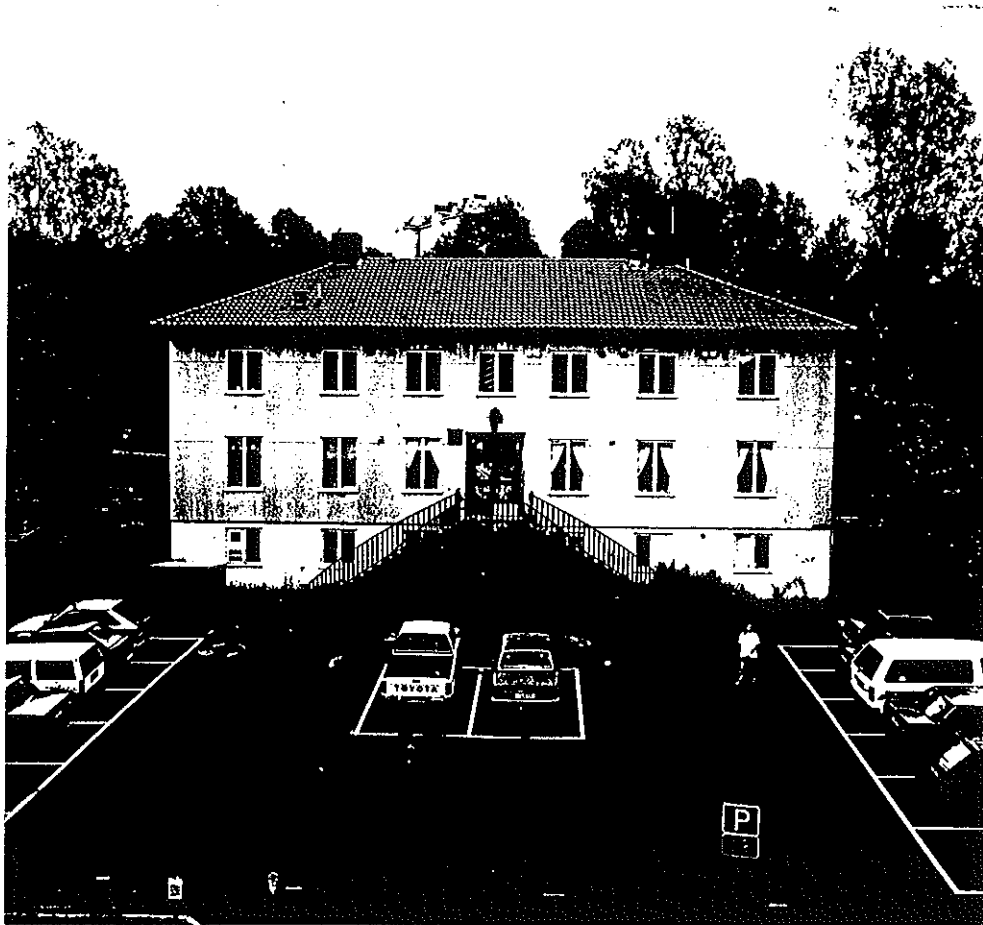

Figur 1. Detaljplan över Floda centrum antagen 960618. Byggnadens forna placering markerad

Byggnadens utseende

Byggnaden uppfördes på slutningen mellan Floda säteri och Sävelången, en mycket central och framträdande plats i det framväxande samhället. Kommunhuset byggdes i tre våningar varav souterrainvåningen i ett tidigt skede rymde polisens arrest- och förhörssrum samt pannrum och förvaringsutrymmen. På mellanvåningen fanns själva kommunalkontoret samt kommunens bibliotek och övervåningen inreddes med lägenheter.

Stilmässigt anknöt byggnaden till funktionalismens idéer om stramhet och enkelhet. Fasaden var putsad i en ljusockra kulör och hade tegeltäckt valmat sadeltak. En monumental trappa ledde upp till huvudingången. Fasaden kläddes senare med eternitplattor i en liknande kulör som den ursprungliga putsen. För övrigt behöll byggnaden sin exteriöra form medan interiören förändrades vid några tillfällen.

Figur 2. Fotografi över Skallsjö kommunalhus

Ärendegången

Vi vill nedan presentera de viktigaste skeendena i ärendegången kring rivningen av det f d kommunalhuset i Floda. Turerna kring beslutet om rivning var många och väckte starka känslor hos såväl politiker som boende i samhället. Först försöker vi teckna bakgrunden till varför frågan om rivning väcktes.

Handlarna i Floda hade under en längre tid efterlyst bättre parkeringsmöjligheter både för sina anställda men främst för sina kunder. Under 1994 diskuterades frågan i kommunstyrelsen men inga lösningar lades fram. Idén att riva kommunalhuset för att ge plats åt bilar var troligtvis ett alternativ eftersom moderaterna året därpå uppmanade socialdemokraterna genom en tidningsartikel att ta ställning i frågan om kommunalhusets framtida öde. I kommunstyrelsen beslutades således att man skulle göra en utredning av parkeringsmöjligheterna i centrum och hur stort behovet av nya p-platser var. Uppdraget gick till Nordplan AB som konstaterade att det behövdes ca 50 st nya parkeringsplatser för att fylla behovet. Den 27 juni 1995 beslutar kommunstyrelsen att det f d kommunalhuset skall rivas för att ge plats åt en parkering.

Det skulle snart visa sig att denna lösning av parkeringsfrågan varken föll övriga partier eller Flodaborna i smaken. Opinionen växte och alternativa parkeringsförslag inlämnades liksom tankar och idéer om hur byggnaden i framtiden skulle kunna användas. Grupper för bevarande bildades där förslag om all-aktivitetscentrum, föreningshus samt en fortsatt barnomsorgsverksamhet presenterades. Studiecirklar, namninsamlingar, informationskvällar och demonstrationer visade vad Flodaborna ville. Detta hjälpte dock inte och den 7 mars 1996 fattades det slutliga beslutet om rivning i kommunfullmäktige där (s), (m) och (mp) med majoritet röstade igenom förslaget om rivning. Fyra månader senare revs byggnaden.

Viktiga händelser i rivningsfrågan

- 950606 Kommunfullmäktige ger Tekniska kontoret i uppdrag att kostnadsberäkna ett bevarande av det f d kommunalhuset. Slutsumman beräknas till 2.8 miljoner.
- 950613 Rose-Marie Jansson (v) lämnar en motion inför det hot att husets rivs utan en bred diskussion om dess framtid.
- 950627 Kommunstyrelsens arbetsutskott behandlar frågan där (m) och (s) röstar för rivning. Skallsjö socialdemokratiska förening som

ingår i (s) röstar dock emot sina partikollegor. (S) och (m) innehar tillsammans 7 av 11 platser i kommunstyrelsen.

- 950811 Älvsborgs länsmuseum lämnar ett yttrande där byggnadens kulturhistoriska värden slås fast.
- 950815 Ärendet behandlas i kommunstyrelsen. (S) och (m) röstar för en rivning, den tvärpolitiska oppositionen emot. Ingen hänsyn tas till exempelvis Älvsborgs läns museums yttrande. 1600 namnunderskrifter överlämnas innan voteringen till kommunstyrelsens vice ordförande. Trots detta klubbas beslutet, fyra medlemmar reserverar sig.
- 950917 Rivningsbeslutet överklagas av Hans Thorbjörnsson till kammarrätten.
- 950928 Kulturnämnden har möte och beslutar om att anhålla hos kommunstyrelsen att få lämna ett yttrande.
- 951005 Kommunfullmäktige fattar beslut om att riva kommunalhuset.
- 951019 Kulturnämnden sammanträder och kommer inte överrens om sitt yttrande varvid det bestäms att inget sådant skall lämnas. Ordförande Rigmor Andrén beklagar det faktum att inget remissvar kan ges.
- 951025 Ansökan om rivningslov på de tre byggnaderna på tomten Floda 3:20 lämnas in till Byggnadsnämnden som senare beviljar.
- 9601 Ingemar Persson, ordförande i Skallsjö socialdemokratiska förening avgår.
- 960123 Länsrätten i Älvsborgs län upphäver kommunstyrelsens beslut om rivning efter att Hans Thorbjörnsson överklagat och menat att kommunstyrelsen överträtt sina befogenheter.
- 960124 Detaljplaneförslag skickas ut på remiss och 13 yttranden inkommer.
- 960307 Beslut om rivning fattas av kommunfullmäktige. (S) och (m) samt (mp) röstar för en rivning. Miljöpartiets Staffan Gustavsson lägger ett tilläggsyttrande som godtas. Här beslutas att byggnaden skall rivas med största möjliga ekologiska hänsyn samt att en grundlig dokumentation skall utföras innan rivningen.

- 960424 Detaljplaneutställningen äger rum på stadsbyggnadskontoret i Lerum och på Posten i Floda. Totalt 10 yttranden inkommer.
- 960529 Detaljplan upprättas för Floda centrum.
- 960601 Kommunalhuset öppnas för allmänheten.
- 960606 Rivningsplan inkommer till kommunen från Gårda Johan.
- 960618 Detaljplanen över Floda centrum antas av kommunfullmäktige.
- 960701 Rivningen påbörjas. Den planerades tidigt att ske då barnen var lediga så att hälsa och skolarbete inte skulle bli lidande.
- 960717 Detaljplanen över Floda centrum vinner laga kraft.

Aktörer i kommunalhusdebatten

Huruvida Skallsjö före detta kommunalhus skulle rivas för att ge plats åt en parkeringsplats eller ej blev en livligt debatterad fråga i Floda. I ett tidigt skede visade det sig att socialdemokrater och moderater ensamma skulle få driva frågan mot en tvärpolitisk opposition. Ganska snart bildades grupper och organisationer som tillsammans framförde alternativa lösningar av parkeringsplatsfrågan men också presenterade förslag på framtida funktioner för byggnaden. Argumenten för och emot rivningen var många och nedan skall vi försöka klargöra för de olika aktörernas förhållningssätt och motiveringar. Uppgifterna är hämtade dels från intervjuer med företrädare för partier och föreningar och dels från den mängd tidningsurklipp som vi genomskökt.

Moderaterna och socialdemokraterna

Flera motiv för en rivning av byggnaden framfördes av de ledande partierna (m) och (s). Det främsta argumentet var att säkra kundunderlaget genom fler parkeringsplatser. Näringsidkarnas behov av ökat kundunderlag skulle således lösas genom en rivning av byggnaden. Citat som hämtats ur tidningsurklipp lyder bland annat: "Att riva kommunalhuset var den enda möjligheten för ett fungerande Floda centrum i ett långsiktigt perspektiv" och "Vi river kommunalhuset för att rädda Floda centrum". Kostnadsfrågan sågs också som ett viktigt argument. Kommunen hade inte råd att behålla ett gammalt, dåligt hus som de inte hade användning för. Huset var inte lämplig för den barnaktivitet som fanns i huset vid tillfället. Under 80-talet hade förskolan velat renovera byggnaden men inga medel beviljades för detta ändamål. De 10-tal

föreningar som bildade Föreningen Kommunhuset i Floda visade sitt intresse att hyra huset men menade att de inte hade tillräckligt med kapital till detta. Vidare talade man om att miljön i Floda skulle förbättras genom en rivning. Hur detta skulle gå till är svårare att få reda på. Ett mål var att "förbättra miljön i ett långsiktigt helhetsperspektiv".

Skallsjö socialdemokrater drev från början en linje om bevarande. Peter Glader avgick efter ett tag i protest mot "partipiskor". Senare avgick även vice ordförande Ingemar Persson sedan hans krav på att åtminstone anlägga en park istället för att anlägga parkeringsplatser ej tillmötesgåtts.

Övriga partier i opposition

De övriga partierna var alla i opposition även om miljöpartiet mot slutet valde att byta läger då det var uppenbart att en rivning skulle genomföras. Folkpartiet ifrågasatte det pressade tidsschemat som de ansåg tvingade fram ett förhastat beslut utan tillräckligt bra underlag. "Varför skynda på ett beslut då huset inte kan rivras innan nya barnstugan är färdig." De föreslog bland annat att biblioteket skulle kunna flyttas till det gamla kommunalhuset. Vänsterpartiet med Rose-Marie Jansson i spetsen lämnade in en motion om att göra huset till ett centrum för kulturella aktiviteter. Motionen var tänkt att väcka opposition och debatt vilket också lyckades. Rose-Marie Jansson arbetade aktivt för ett bevarande och var med och bildade Aktionsgruppen Levande Centrum i Floda. Centern och det lokala partiet Folkviljan ansåg att byggnaden borde bevaras och finna en lämplig funktion eller behålla dagisverksamheten.

Gemensamt för oppositionen var att de ansåg att beslutet fattades för fort och utan tillräckligt underlag. Demokratin ansågs vara bristande och kritik restes mot att beslutet pressades fram i kommunstyrelsen och inte i kommunfullmäktige. De fick senare rätt i denna fråga där länsrätten gav kommunen bakläxa, vilket tvingade fram ett beslut i kommunfullmäktige.

Köpmannaföreningen

Köpmannaföreningen i Floda ville ha fler parkeringsplatser för kunder och anställda. Det handlade om 50-70-tal platser för att täcka behovet. Kommunen tog kontakt med Konsum och ICA för att höra sig för om p-platsintresse. ICA ville förlägga dessa till kommunhusets tomt medan Konsum ansåg att lutningen skulle medföra problem för kundvagnar. Mot slutet visade det sig att endast 4 stycken av affärsinnehavarna i Floda centrum inte vill skriva på en lista för ett bevarande av kommunalhuset. Övriga, det vill säga en stor majoritet av köpmannaintresset ansåg att det borde gå att finna en lämpligare tomt.

Skallsjö hembygdsförening

Ordförande i hembygdsföreningen i Skallsjö är Lars Erik Karlsson. Han lämnade in en alternativ parkeringsplatslösning där kommunalhuset inte behövde rivras för att fylla behovet av parkeringsplatser. Han arbetar till

vardags med parkeringsfrågor i Göteborgs stad och kan anses som kunnig på detta område. Förslaget togs ej i beaktande utan kritiserades. Skallsjö hembygdsförening var med och samlade in 1600 namnunderskrifter som överlämnades till kommunalrådet.

Älvsborgs länsmuseum

Lars Bergström, utsänd av Älvsborgs länsmuseum, lämnade ett yttrande där han pekade på byggnadens viktiga kulturhistoriska värde: "det är en av de få äldre byggnaderna i samhället och dess bevarande har en stor betydelse för den lokala identiteten och historiska kontinuiteten (...) Byggnaden är i gott tekniskt skick och rivande skulle innebära ett slöseri med befintliga resurser."

Aktionsgruppen Levande Centrum i Floda

Aktiva medlemmar och företrädare för föreningen var Rose-Marie Jansson och Annya Hägglund. Gruppen bildades i augusti 1995. De förespråkade att kommunalhuset skulle förvandlas till ett kultur- och allaktivitetshus inkluderat kommunens kulturskola. Barn- och ungdomsverksamhet skulle kunna samlas i byggnaden och på så sätt en ny funktion ta plats. Aktionsgruppen samarbetade med ABF och Studieförbundet Vuxenskolan som bl a anordnade studiecirklar i regi av Erik Eglén med teman som "kommunalhusets historia" och "hur man undviker rivning". De sökte också stöd hos handlarna i centrum och menade att även köpmännen skulle tjäna på ett bevarande -"där det finns liv finns det också en marknad".

Föreningen Kommunalhuset i Floda

Ordförande i föreningen var Östen Strandberg och den bildades i februari 1996. Föreningen bestod av ett 15-tal organisationer som hade som mål att göra byggnaden till ett föreningens hus. Lokaler för kommunens föreningar var eftersökta och då frågan om en ny framtid för det forna kommunalhuset dök upp kom tanken om ett hus som skulle kunna rymma alla föreningar. Det skulle innebära inte bara ett centralt och bra läge utan även en möjlighet att samarbeta och lära av varandra. Man ville inte acceptera det föreslagna Aludden som alternativ då det enbart skulle rymma 2-3 föreningar.

Föräldrarna på Backsippans förskola

Några föräldrar skickade ut en enkät till alla föräldrar där de fick svara var de helst ville ha sina barn på dagis. Alla boende i Floda ville behålla huset med dess verksamhet. Man hänvisade till det centrala läget; närheten till kommunikationer för pendlare föräldrar, närhet till skolan för syskon och närhet till handel i samband med hämtandet av barnen.

Barn och vuxna på Centralskolan

Den 29 juli 1995 lämnades namnunderskrifter för ett bevarande till kommunen från barn och vuxna på Centralskolan.

Privatpersoner

En anseelig mängd privatpersoner engagerade sig i frågan om kommunalhusets framtid. Insändare i lokala tidningar samt GP visar på en klar majoritet som försvarade byggnadens existens. Privatpersoner överklagade rivningsbeslutet till länsrätten men samtliga fick avslag.

Anmärkningsvärda händelser

I den livliga debatten kring kommunalhusets bevarande har vi valt att lyfta fram tre olika händelser som vi funnit speciellt angelägna att kommentera närmre. Vi vill här visa på hur lätt kulturvårdens företrädare kringgås i denna typ av beslut samt de bristande styrmedel, lagmässiga och ekonomiska, för att närma oss ett resurssnålare samhälle.

Yttrande från Älvsborgs länsmuseum

En kontroll av detaljplaner för kommunalhusområdet visar att inga bevarandehänsyn finns inskrivna i planerna. Vare sig i den gamla eller den nya planen. I det yttrande (Ks 95.57, 214. 95 08 15) som länsmuséet lämnar med anledning av rivningshotet poängteras mycket myndighetsmässigt att kommunalhuset har ett stort kulturhistoriskt värde och att bevarande vore att föredra. Kommunens tjänstemän tolkar muséets yttrande som en inlägga från en myndighet, vilket det inte är. Länsstyrelsen har myndighetsfunktion men inte länsmuséet. Genom detta misstag inträffar en märklig händelse. Kommunens oppositionsråd socialdemokraten Alf Johansson menar från talarstolen i kommunfullmäktige att länsmuséets yttrande "aldrig borde ha skrivits". Påståendet beläggs enligt honom av fakta som kommit fram vid ett sammanträffande mellan tjänstemän på kommunen och tjänstemän vid Länsmuséet i Älvsborg. Muséets företrädare skulle vid detta möte bett om ursäkt för att yttrandet överhuvud taget skrevs (telefonsamtal med Alf Johansson 97 02 13), vilket användes av Johansson i sitt tal. Många av politikerna som närvarade vid fullmäktigemötet blev mycket förvånade över de påståenden som Johansson presenterade. Luften gick delvis ur den del av politikerkåren som verkade för ett bevarande eftersom de byggt mycket av sin argumentation på muséets yttrande. Vänsterpartisten Rose-Marie Jansson anmäler uttalandet till Länsrätten för prövning enligt kommunallagen men klagan avslås.

Vid kontroll med bebyggelseantikvarie Lars Bergström vid Älvsborgs länsmuseum som gjorde besiktningen av det gamla kommunalhuset, visar det sig att mötet mellan kommunens tjänstemän och företrädare för muséet bekräftas. Bergström närvarade inte vid mötet och kan därför inte redogöra för vad som behandlades. Margareta Hallin, 1:e antikvarie vid muséet var däremot närvarande och bekräftar (enligt telefonsamtal 97 02 14) att muséet bett om

ursäkt för den allt för myndighetsmässiga tonen i yttrandet men bestrider att man tagit tillbaka innehållet i skrivelsen. Tjänstemännen vid kommunen tolkade å sin sida ursäkten som om den gällde hela yttrandet, både tonen och innehållet, vilket framfördes till Alf Johansson.

En annan mycket märklig sak i sammanhanget är att vid förarbetet till den nya detaljplanen över kommunalhusområdet, avfärdas länsmuséets yttrande genom en rad "egna" kriterier för kulturhistoriskt värde (BN § 259/95, 95 01 25). Bland annat framförs att de byggnader som har kulturhistoriskt värde kan jämföras med slott från 1600-talet och bankbyggnader från slutet av 1800-talet. Vidare påstås att man brukar sätta en gräns vid sekelskiftet 1900 för att en byggnad skall ha kulturhistoriskt värde. Här lämnas definitivt ingen plats för kommunalhus från 1940-talet, vilket dessutom klätts med eternitplattor.

Diskussion

Tänk att så lite kan betyda så mycket för ett hus. Genom ett enkelt misstag kommer ett yttrande från en part som strävar efter att få en byggnad bevarad att få en rakt motsatt effekt. Kombinationen av okunskap hos tjänstemännen vid kommunen och politiskt spel leder till många missförstånd. Rent lagligt sett kunde kommunen konstaterat att man helt enkelt struntade i länsmuséets yttrande och kommit undan med äran i behåll. Genom tolkningen av ursäkten från länsmuséet skapas utrymme för missförstånd, överklagande till Länsrätten och mycket besvär. Inte minst konstruktionen av de kriterier som kommunen anför som de mest relevanta av vad som är ett kulturhistoriskt värde. Vid efterforskningar inom kommunen i Lerum har ingen kunnat svara på varifrån dessa kriterier hämtats. Möjligtvis har vi inte fått tag i rätt person, vilket i sådana fall kan förklara den tystnad som råder. En annan förklaring är att kriterierna är en ren konstruktion. Skapade för att skjuta länsmuséets yttrande i sank, vilket då får anses som mycket märkligt.

Bristen på kunskap om kulturmiljövården och dess roll i samhället är uppenbar. Möjligtvis kan denna brist åtgärdas genom att kommunantikvarier anställs vid fler kommuner. Här igenom skulle kunskapen finnas i huset och många av besvären kring dessa frågor undvikas.

Dokumentation av byggnaden

Staffan Gustafsson (mp) tog i ett tilläggsyrkande vid kommunfullmäktiges sammanträde 1996 03 07 upp frågan om dokumentation av kommunalhuset före en eventuell rivning. Vid votering stöds yrkandet av en mycket stor majoritet av politikerna. Beslutet blev sålunda att en så fullständig dokumentation som möjligt skall genomföras innan rivning. Vad innebar detta? Den mycket korta tid som förflöt mellan tilläggsyrkandet och voteringen innebar i praktiken att politikerna inte kunde diskutera närmare vad begreppet dokumentation egentligen innebar. Det beslut som fattades kan delvis ses som

ett försök att gjuta olja på vågorna efter den hetsiga debatt som föregått fullmäktigesammanträdet.

Normalt sett är en inventering inför en rivning en heltäckande dokumentation med fotografering, uppmätning och inventering av både interiör och exteriör. I det aktuella fallet kom dokumentationen att inskränka sig till en fotografering i färg. Dessutom sker i efterhand en insamling av historiskt material med syfte att ge ut en skrift om byggnadens historia. Detta arbete bekostas till viss del av kommunen genom en projektanställning.

Diskussion

Dokumentation är ett mycket vidlyftigt begrepp. Det innefattar allt från film, foto, uppmätningar, ljudinspelningar, insamlande av dokument, intervjuer etc. Omfattningen av den formulering som användes i det politiska beslutet, en så fullständig dokumentation som möjligt, är en tolkningsfråga. Hela ärendehanteringens kring kommunalhuset är präglad av mycket stor tidspress. I skenet av detta är dokumentation i politikernas ögon något som fördröjer processen. Därför är det inte så konstigt att insatserna koncentreras på en fotodokumentation som dessutom är ganska summarisk. En annan förklaring kan helt enkelt varit bristande kunskap hos politikerna och tjänstemännen. Avsikten med dokumentationen borde rimligen ha varit att säkra tillräckligt med information för att möjliggöra en beskrivning av byggnaden i framtiden. Grunden för en sådan dokumentation borde ligga i en uppmätning och inventering av hela byggnaden. Med tanke på att både länsstyrelsen och länsmuséet i Älvsborg poängterat byggnadens kulturhistoriska värde, ter sig den knapphänta dokumentationen än märkligare. Positivt är dock att kommunen beskostar den projektanställning som arkitekt Jan Vasell innehar med syfte att samla in historiskt material kring byggnaden.

Rivningen

Rivningen av kommunalhuset påbörjades den första veckan i juli 1996. I tilläggsyrkandet av Staffan Gustafsson som nämnts tidigare bifölls även hans önskan om ekologisk hänsyn i rivningen. Liksom i dokumentationsfrågan gavs inte tid att diskutera begreppets innebörd. Antagligen hade yrkanden och flera andra i oppositionen väntat sig mera än det som faktiskt blev. Rivningsuppdraget tillföll Gårda Johan Carlberg efter en förenklad upphandling där 4-5 bolag fått lämna in anbud. Utifrån anbudsdirektiven upprättades en så kallad rivningsplan. I den anges ingenting om demontering för återbruk av något byggnadsmaterial annat än det lagstegade miljöfarliga avfallet. Rivningsplanens syfte är att ange hur miljöfarligt avfall skall omhändertas, hur rivningen skall genomföras och på vilket sätt rivningsmaterialet skall tas om hand. Detta har också gjorts men inte mer. Den i detaljplanen förordade "ekologiska hänsyn" som skulle råda vid rivningen och "där stor vikt läggs vid att miljöstörande ämnen tas om hand och att sortering av rivningsmaterialet sker med sikte på återanvändning och återvinning"

(detaljplan för Floda centrum antagen av KF 96 06 18) resulterade sålunda i en "miljömässigt riktig rivning" (telefonsamtal med Bertil Ahlqvist på Tekniska kontoret 97 02 14) där asbest, bly, lysrör och vitvaror innehållande freoner togs omhand (enligt kontrollplan utförd 96 07 03 efter miljöbesiktning). Huset revs sedan med grävsropa varpå rivningsmassorna sorterades i trä, brännbart, obrännbart, betong- och tegelmassor. Materialet deponerades på deponeringsplats inom kommunen. Rivningen verkar ha skett helt efter rådande föreskrifter men med minsta möjliga åtgärder därutöver. Bertil Ahlqvist menar att ekologiska hänsyn är politiskt gångbara ord men att till exempel selektiv rivning inte är ekonomiskt försvarbart. Taxedifferentieringen för deponeringsmassor har däremot gjort att det idag är omöjligt att deponera osorterat material, anser Bertil Ahlqvist. (Enligt Plan och Bygglagen, PBL får sedan 1 januari 1994 inte osorterat material deponeras!). I de fall avsättning finns återvinns delar av det sorterade materialet på deponin. Trämassorna liksom merparten av det brännbara materialet flisas och skickas till Ryaverket eller pelletstillverkare. Betong- och tegelmassor krossas och används som fyllnadsmaterial.

Diskussion

Att möjliggöra återbruk av funktionellt material genom en skonsam rivning av kommunalhuset var aldrig aktuellt. Detaljplanens ambition att främja återanvändning återfinns inte i någon av efterföljande rivningshandlingar. Kanske är det tidsbristen som orsakat detta eller så har kommunen aldrig haft för avsikt att undersöka möjligheterna för återbruk och återvinning.

Lagstiftningen angående rivning är idag främst inriktad på omhändertagande av material och inte avsättningen av detsamma (Boverket 1995). Enligt PBL har byggherren ansvaret att rivningsarbetet utförs enligt bestämmelserna, att kontrollplan utförs etc. Byggherren skall dessutom i ansökan om rivning bifoga en rivningsplan. Där redogörs för rivningens genomförande och hur rivningsmaterialet tas om hand. Lagtexten möjliggör återanvändning och återvinning men är inte på något sätt tvingande.

Avsättning för återbrukbart material är svår att finna idag eftersom ingen efterfrågan finns från byggföretagen. Osäkerheten i att skapa en verksamhet runt återanvändande av byggnadsmaterial är att mängden tillgängligt material liksom efterfrågan är konjunkturberoende. Mest är det privatpersoner som tillvaratar fönster, dörrar, gångjärn etcetera. men de stora volymerna blir fortfarande över. Att byggbranschen inte efterfrågar återvunnet material beror delvis på att ingen råvarubrist föreligger, att nytt material är billigt och att deponeringskostnaderna fortfarande är låga (beakta att kommunens avfallshantering ej får gå med vinst!). Selektiv rivning som ligger till grund för en vettig efterhantering av byggnadsmaterial är tidskrävande och tar stor plats i anspråk för vettig sortering. Dessutom saknas effektiva metoder vilket leder till att stora arbetsinsatser krävs. Besparingarna torde ligga i minskad

deponeringskostnad och att det sorterade materialet håller bra kvalitet (Persson 1993).

Lagstadgat återbruk är inte realistiskt men däremot kan ekonomiska styrmedel användas mycket hårdare för att styra produktion och marknad mot ett aktivt miljöansvar. Högre skatter på råmaterial och deponering, lägre moms på återanvänt material och minskad skatt på arbete vid selektiv rivning är något som föreslås i Boverkets utredning. Man ser heller inga hinder för att kräva miljöanpassade prestationer vid anbudsförfrågan (Lagen om offentlig upphandling, LOU). Fram till idag har det varit svårt att tilldela miljöeffekter ett ekonomiskt värde. Med ett resurssnålare samhälle som mål bör priset på en vara eller tjänst även återspegla den miljöpåverkan framtagningen medför. Med ett sådant förfarande kommer återanvändande att vara billigare än uttag av nya råvaror. Möjligen kan de metoder för livscykelanalyser (gäller idag mestadels produkter) komma att bana väg för ett sådant tänkande. Man bör ha i åtanke att livscykelanalyser endast är en jämförande metod.

Kommentarer

Orsaken till att rivning överhuvudtaget blev aktuell var frågan om utveckling av Floda centrum. I en utredning gjord av Nordplan AB föreslogs att kommunalhuset skulle rivas till förmån för parkeringsplatser. Ett lättillgängligt centrum förväntades sätta fart på detaljhandeln. Håller verkligen denna argumentation? Hade det inte varit bättre för Floda centrum om byggnaden med dess verksamhet funnits kvar? De föräldrar som hämtade och lämnade sina barn på dagis gjorde förmodligen en hel del inköp och ärenden i sambande med detta. Rivningen av kommunalhuset till förmån för parkeringsplatser har istället troligtvis gynnat kringliggande centra. Beslutet att riva byggnaden kan dessutom te sig något orationellt när det finns ett stort behov av lokaler för föreningsverksamhet med mera.

Rivningsbeslutet var trots allt fattat i demokratisk ordning. Frågan kvarstår om man inte kunde gjort en mer "ekologiskt anpassad rivning". Detta är naturligtvis en definitionsfråga. Inga fel har rent lagligt begåtts i rivningsförfarandet men det hade ändå varit önskvärt med ett bättre tillvaratagande av rivningsmaterialet. Beslutet i kommunfullmäktige borde varit tydligare. Tyngdpunkten skulle placerats vid återanvändning istället för omhändertagande. Eftersom marknaden för återanvändning är mycket begränsad kunde man till exempel låtit privatpersoner fåt hämta delar av byggnaden.

Återanvändning av bebyggelse skall i första hand syfta till bevarande av befintliga miljöer. Ett hus som underhålls och tillåts förändras för att fungera funktionellt är den största resursvinsten (Johansson 1995). Om detta inte är

möjligt bör byggnadsdelar återbrukas. Detta innebär att material efter varsam rivning återanvänds i någorlunda ursprunglig form. Att vidareanvända material till annat användningsområde innebär en kvalitetsförsämring och bör tillämpas först i tredje hand. Energiutvinning genom att elda upp brännbart material är inte återanvändning men ett bättre alternativ till deponering.

Ur ett ekologiskt perspektiv är det inte försvarbart att riva en fungerande byggnad. Att dessutom ersätta den med en parkeringsplats får anses som ett stort resursslöseri.

Källförteckning

Arkiv:

Lerums kommun; Samtliga diarieförda handlingar rörande fastighet Floda 3:20

Stadsbyggnadskontoret; Detaljplaner

Artiklar och insändare i Göteborgsposten, Lerums Tidning samt Elfsborgs Läns Allehanda

Informanter:

Bertil Ahlqvist, Tekniska kontoret vid Lerums kommun

Lars Bergström, antikvarie vid Älvsborgs Länsmuseum

Göran Bohman, Skallsjö hembygdsförening

Erik Eglén, studiecirkelledare i Floda

Margareta Hallin, 1:e antikvarie vid Älvsborgs Länsmuseum

Rose-Marie Jansson, vänsterpartiet i Lerums kommun

Alf Johansson, socialdemokratiskt oppositionsråd

Jan Vasell, arkitekt

Tryckt material:

Boverket; *Producentansvar för byggvaror - kretsloppsanpassad rivning*; Karlskrona 1995.

Johansson U; *Traditionella metoder och återanvändning*; Examensarbete 1995:11, Institutionen för kulturvård, Göteborgs Universitet 1995

Persson J; *Hus igen, om det är möjligt att återanvända rivningsmaterial*; Examensarbete 1993:1, Stadsbyggnad CTH, Göteborg 1993